

اسکن کنید

فرهیختگان

شماره ۴۶۱۵
صفحه ۸
۱۰۰۰۰ تومان

یکشنبه ۵ بهمن ۱۴۰۴
۵ شعبان ۱۴۴۷
۲۵ ژانویه ۲۰۲۶

«شکاف نسلی» یا «جامعه توده‌وار»؟

میشم مهدیار

جامعه‌شناس

یادداشت

تصاویر و داده‌های موجود نشان می‌دهد در شب‌های ۱۸ و ۱۹ دی ماه ۱۴۰۴ در خیابان‌های شهرهای مختلف کشور فاجعه‌ای بزرگ و بی‌سابقه رخ داده است. نیروهای امنیتی که در حمله با سلاح‌های گرم و سرد فردی یا جمعی مهاجمانی که بخشی از آنان، نوجوانان ۱۵ تا ۲۰ ساله‌اند به شهادت رسیده‌اند، اما مهاجمان به قتل اکتفا نکرده و در حرکاتی دسته‌جمعی از اسیدپاشی به صورت مقتولان گرفته تا لینچ کردن و مثله کردن پیکر‌ها و سوزاندن آن‌ها پیش رفت‌اند. نکته اصلی اینجاست که این الگو صرفاً در یک یا دو شهر خاص اتفاق نیفتاده، بلکه در اکثر شهرها به نحو مشابهی تکرار شده است. اما این خشونت‌های عریان هولناک و غیرقابل باور را چگونه می‌توان تبیین کرد؟ «فرم خشونت بار» بی‌سابقه اعتراضات و آشوب‌های دی ماه ۱۴۰۴ اگرچه حتماً توسط مداخلات رسانه‌ای و امنیتی بیگانه هدایت شده، اما نباید فراموش کرد که این هدایت‌گری جزیر بستر پتانسیل‌های اجتماعی و زمینه‌های میدانی ممکن نمی‌بود. در واقع می‌توان گفت عوامل بیرونی (از تحریم اقتصادی تا تأمین نظامی و تحریک رسانه‌ای) اگرچه در بروز این مسئله نقش اساسی دارد، اما با ضرب شدن در عوامل داخلی و میدانی، وزن آن‌ها را چندبرابر کرده است. از این رو در کنار عوامل و بردارهای امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و رسانه‌ای خارجی و بیرونی در شکل دهی این کنش‌های خشونت بار باید به زمینه‌ها و بسترهای داخلی این اعتراضات نیز توجه کرد. البته اینجا بنا نداریم مانند بسیاری از جامعه‌شناسان دانشگاهی جریان اصلی در کشور به شکل سیاست‌زده‌ای صرفاً سویه‌های سیاسی - حاکمیتی ماجر را برچسته کنیم، بلکه تلاش می‌کنیم از قضا سویه‌های اجتماعی ماجر را در بافت اقتصادی، فرهنگی و سیاسی توضیح دهیم. ممکن است برخی این خشونت‌های بدوی را صرفاً واکنشی به خشونت نیروهای انتظامی و امنیتی در شب‌های ۱۸ و ۱۹ دی ماه عنوان کنند، اما اگر تکرار شوندگی الگوی حمله، آتش زدن، تخریب و قتل‌ها را مدنظر قرار داده و در نظر بگیریم بسیاری از شهدای امنیت در شب ۱۸ دی ماه بدون سلاح در مقابل اعتراضات صف‌آرایی کرده و به نوعی از این حمله‌ها غافلگیر شده بودند، چنین تبیینی کفایت لازم برای توضیح ماجر را نخواهد داشت. اگرچه اعتراضات اقتصادی از یک هفته پیش از این شب‌ها در خیابان‌های تهران تا حد زیادی به طور مسالمت‌آمیزی پیگیری می‌شد، اما با فراخوان ۱۸ و ۱۹ دی ماه یکباره صحنه اعتراض در تهران و بسیاری از شهرها به جنگ شهری تغییر جهت داد. حتی در برخی از شهرهای استان ایلام که در یک هفته منتهی به این شب‌ها صحنه اعتراضات مسالمت‌آمیز و بعضاً مسلحانه و حمله به مراکز دولتی و کسب‌وکارهای خصوصی بود نیز چنین صحنه‌های سیو عانه‌ای دیده‌شد. در این شکل جدید، معترضان که به قصد تصرف و تخریب اماکن دولتی همچون پاسگاه‌ها و کلاشتری‌های محلی، استانداری‌ها و فرمانداری‌ها و مراکز استانی صداوسیما بسیج شده بودند، بسیاری از اماکن مذهبی و فرهنگی از امامزاده‌ها تا مساجد، دانشگاه‌ها، مراکز فرهنگی، بانک‌ها و کسب‌وکارهای خصوصی را به آتش کشیدند و مدافعان امنیتی این مراکز را به شنیع‌ترین وجوه ممکن مورد ضرب و شتم قرار داده یا به قتل می‌رساندند. اما برای تبیین و توضیح اجتماعی این فاجعه دو دسته از تبیین‌ها را می‌توان برشمرد. دسته اول تبیین‌هایی که از مفهوم «گسست نسلی» برای توضیح ماجر بهره می‌گیرند و البته در دو سه دهه اخیر در کشور ما بسیار پررسم‌اند بوده‌اند و دسته دوم تبیین‌هایی که از مفهوم «توده‌وارگی» برای توضیح شرایط پیش‌آمده بهره می‌گیرند.

۱. چهارچوب گسست نسلی

«شکاف نسلی» و «گسست نسلی» یکی از پررسم‌ترین تحلیل‌ها و تبیین‌های جامعه‌شناختی با فحوائ مشروعیست بخشی به این شکاف و گسست، نزدیک به سه دهه است که توسط جامعه‌شناسان دانشگاهی جریان اصلی تبلیغ و ترویج می‌شود و علاوه بر تأثیرگذاری بر فرهنگ عمومی و خانوادگی، بسیاری از سیاست‌های فرهنگی در دهه‌های اخیر را نیز تحت تأثیر خود قرار داده است. چهارچوب شکاف نسلی عمدتاً برآمده از رویکردهای لیبرال اروپامدارانه در حوزه علوم اجتماعی است که در آن علاوه بر تبیین مسئله تفاوت‌های نسلی، دلالت‌های صریح و ضمنی ایجابی و سیاستی نیز در خود دارد.

ادامه در صفحه ۲

پرونده ویژه «فرهیختگان» با گفتارهایی از محمد عطریانفر

ابوالفضل عمویی، یوسف عزیزی و علی باقری

دی ۱۴۰۴ در ایران چه گذشت؟

۲۰ دروغ بالیوودی اپوزیسیون

یک قاب از چگونگی ربودن اعتراض و تبدیل آن به کمپین خشونت طلبی ۲

آثار راه یافته به فجر ۴۴ بالاخره معرفی شدند؛ هم نام آشناها هستند هم فیلم‌اولی‌های جدی

۳۱ شکارچی سیمرغ

۶۰۵

معاون علم و فناوری واحد علوم و تحقیقات در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

«علوم و تحقیقات» میزبان
پارک علم و فناوری می‌شود

آمار قابل تأمل از قطعی اینترنت و مصرف برق در یک روز خاص

نورفتن ۸۰۰ هزار ماینر
در ۱۹ دی

واکنش ۲۵۴ تشکل دانشجویی دانشگاه آزاد به اقدامات خصمانه آمریکا

آماده‌ایم در صف اول دفاع
از نظام و میهن قرار گیریم